

Collecte - kulttuuriympäristötiedon luettelointiohjeet

ALUEKOKONAISUUS	1
Kulttuuriympäristötieto Collecte -kokoelmanhallintajärjestelmässä	1
Yleisiä ohjeita	1
Aluekokonaisuus aineistona	2
Uuden aluekokonaisuuden luominen Collecten kulttuuriympäristötietokantaan	2
Aiemmin luodun aluekokonaisuuden tietojen muokkaaminen	2
TÄYDENNETTÄVÄT KENTÄT	2
Nimi *	2
Tunnus *	3
Muu tunnus	3
Lisää tiedosto *	4
Sijainti *	5
Kylä tai kaupunginosa	6
Kunta	6
Maakunta	6
Maa	6
Lisätietoa sijainnista	6
Aluekokonaisuuden tyyppi *	7
Ajoitus	7
Historia *	9
Nykytilan kuvaus	9
Lähiympäristön kuvaus	10
Merkitystä perusteleva kuvaus *	11
Osapuolet s	12
Asiasanat *	13
Arvottaminen s *	13
Merkitykset	16
Arvottamisen sisäinen lisätieto	16
Kaavatiedot	17
Suojelutiedot s	18
Julkinen taide	19
Uhkatekijät	19

Toimenpiteet.....	19
Yhteenkuuluva kulttuuriympäristö	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
Yhteydet.....	23
Lähteet.....	22

ALUEKOKONAISUUS

Kulttuuriympäristötieto Collecte -kokoelmanhallintajärjestelmässä

- Collecten kulttuuriympäristötietokanta löytyy verkko-osoitteesta [culturalEnvironment \(collecte.fi\)](http://culturalEnvironment(collecte.fi))
- Kulttuuriympäristötietokannan tekniset käyttöohjeet löytyvät yllä olevasta linkistä avautuvan aloitussivun oikeasta yläkulmasta kysymysmerkkikuvakkeen takaa.
- Collecten kulttuuriympäristötietokannassa on kuusi erilaista aineistotyyppiä:
 - kulttuuriympäristöhanke
 - aluekokonaisuus
 - kohde
 - rakennus
 - muu rakennettu kohde
 - rakennuksen osa
- Kullekin aineistotypille on Collectessa oma lomakkeensa, jolle selvityksen tiedot täydennetään. Tämä ohje koskee **Aluekokonaisuus -lomaketta**.

Yleisiä ohjeita

- Aluekokonaisuuden tietojen tallentamisessa kulttuuriympäristötietokantaan noudatetaan tätä ohjetta.
- Alueellisen vastuumuseon rakennustutkija ohjaa tallennustyötä. Tallentaja on vastuussa näiden ohjeiden noudattamisesta.
- Kulttuuriympäristötietokantaan tallennetaan vain sellaista aineistoa, johon museolla on käyttöoikeus.
- Työn laadun kannalta olennaista on täydentää kaikki ne lomakekentät, joihin selvityksessä on tuotettu tietoa.
- Lomakkeella on pakollisia kenttiä, kuten *tunnus*, *nimi*, *sijainti* ja *aluekokonaisuuden tyyppi*. Vähintään nämä kentät on täytettävä, jotta lomakkeen voi tallentaa.
- Täytä vain ne tiedot, jotka osaat varmuudella määrittää ja tunnistaa – älä luetteloit arvauksia.
- Jos johonkin kenttään ei ole luetteloitavaa tietoa, jätä kenttä tyhjäksi.
- Sama tieto tallennetaan vain kerran.
- Älä luetteloit tietoa kenttään, johon tieto ei kuulu.
- Kirjaa aikatiedot lukusanoin.
- Ole huolellinen ja järjestelmällinen, kirjaa tiedot aina samalla tavalla.

Aluekokonaisuus aineistona

- Kulttuuriympäristötietokantaan tallennettavat aluekokonaisuudet ovat laajoja ja paikallisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaita aluekokonaisuuksia, jotka sisältävät useita kohteita .
- Kulttuuriympäristökantaan tallennettava aluekokonaisuus on tyypillisesti selvityksen yhteydessä rajattu, paikallisesti merkittävä kulttuuriympäristöalue.
- Myös maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt, kuten Päijät-Hämeen maakunnallisen kulttuuriympäristöselvityksen arvoalueet ja Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet, laajat maisema-alueselvitykset ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) muodostavat aluekokonaisuuksia, joiden tiedot tallennetaan aluekokonaisuuslomakkeille.
- Aluekokonaisuuden rajaus voi olla päällekkäinen toisen arvoalueen rajauksen kanssa.
- Aluekokonaisuuslomakkeelle tallennetaan aluekokonaisuutta koskevat tiedot. Aluetasoa tarkemmat, esimerkiksi yksittäistä kohdetta koskevat tiedot tallennetaan kohdelomakkeelle.
- Aluekokonaisuus liitetään Collecte-kulttuuriympäristötietokannassa aina osaksi kulttuuriympäristöhanketta.

Uuden aluekokonaisuuden luominen Collecten kulttuuriympäristötietokantaan

- Kulttuuriympäristötietokantaan luodaan uusi aluekokonaisuus valitsemalla **Kulttuuriympäristö** -aloitussivun yläreunasta **Luo uusi** -> **Aluekokonaisuus**
- Tämän jälkeen uusi aluekokonaisuuslomake avautuu muokkaustilassa.

Aiemmin luodun aluekokonaisuuden tietojen muokkaaminen

- Aluekokonaisuuslomakkeen tietoja voi olla tarpeen muokata esimerkiksi päivitysinventoinnin yhteydessä. Muokkaamisessa käytetään tätä ohjetta, koska muokkauksen tavoissa on kenttäkohtaisia eroja.
- Aiemmat tiedot voivat olla peräisin vanhan aineiston migraatiosta tai ne on voitu tallentaa aiemman ohjeistuksen mukaisesti. Tästä syystä vanhempaa aineistoa ei käytetä mallina tietojen tallentamisesta.
- Muokattava aluekokonaisuuslomake etsitään Collecten Kulttuuriympäristö -etusivun aineistolistalta esimerkiksi aluekokonaisuuden nimen perusteella. Tämän jälkeen valitaan **Muokkaa** kyseisen aineistorivin oikeasta reunasta. Lomake avautuu muokkaustilassa.

TÄYDENNETTÄVÄT KENTÄT

- Osa lomakkeen kentistä kuuluu nk. pakollisiin tietoihin, joita ilman aluekokonaisuuslomakkeen tallentaminen ei ole mahdollista. Nämä kentät on merkitty lomakkeeseen tähdellä.

Nimi *

- Nimi -kohtaan täydennetään vähintään se nimi, jolla aluekokonaisuutta kutsutaan tallennettavassa selvityksessä.

- Nimeämisessä pyritään ytimekkyyteen ja selkeyteen. Nimessä ei käytetä eli -ilmaisua.
 - Esimerkki nimeämisestä: *litin kirkonkylä*, ei *litin kirkonkylän kulttuurimaisemakokonaisuus*
- Aluekokonaisuuden nimi lisätään valitsemalla ensin + **Lisää nimi**.
- Valikkoon avautuu kaksi kenttää, **Nimi** ja **Nimen tyyppi**.
- Aluekokonaisuuden **nimi** kirjoitetaan tekstikenttään.
- Aluekokonaisuuden **nimen tyyppi** ovat
 - *Käytössä oleva nimi*:
 - Pakollinen nimen tyyppi, joka lisätään aina lomakkeelle
 - *Aiempi nimi*:
 - Viittaa aiemmassa selvityksessä käytettyyn nimeen
 - *Muu nimi*:
 - Harvoin aluekokonaisuudella käytössä
- Aluekokonaisuudelle lisättävän **nimen tyyppi** valitaan pudotusvalikosta.

Tunnus *

- Aluekokonaisuudelle annetaan Collectessa aina museon käytänteiden mukainen **tunnus**. Tunnuksen tehtävänä on yksilöidä kukin kulttuuriympäristötietokantaan tallennettava aluekokonaisuus.
- Sijaintikunnan mukaan nimetty tunnussarja valitaan Tunnus -kentän oikeassa reunassa olevasta Käytä sarjaa -painikkeesta.
- Kuntarajat ylittävän aluekokonaisuuden kohdalla valitaan se kunta, jonka alueella pääosa alueesta sijaitsee.
- Aluekokonaisuuden tunnus muodostuu tunnussarjan (kunnan) valitsemisen jälkeen automaattisesti lomakkeen tallentamisen yhteydessä.
- Tunnus koostuu kolminumeroisesta kuntatunnuksesta ja juoksevasta numerosta. Esimerkiksi tunnus 2051 koostuu Kajaanin kuntatunnuksesta 205 ja juoksevasta numerosta 1.

Muu tunnus

- Mikäli aluekokonaisuudella on muita käytössä olevia tai pysyviä tunnuksia, ne voidaan lisätä valinnalla + **Lisää tunnus**.
- **Tunnuksen tyyppi** valitaan pudotusvalikosta. Valittavat tunnuksen tyypit ovat
 - *Inventointitunnus* (aiemmissa inventoinneissa alueesta käytetyt tunnukset)
 - *Muinaisjäännöstunnus*

Lisää tiedosto *

- Aluekokonaisuuslomakkeelle on mahdollista lisätä erilaisia ja eri muodossa olevia tiedostoja, kuten valokuvia, raportteja ja paikkatietoa.
- Museon kuvakokoelmaan tallennetut kuvat liitetään aluekokonaisuuteen linkittämällä, eikä niitä lisätä lomakkeelle erillisinä tiedostoina.
- Lomakkeelle lisätään vähintään yksi aluekokonaisuutta hyvin kuvaava valokuva, tunnuskuva. Kuvan tulee olla selkeä ja mahdollisimman uusi. Kuvien suositeltava määrä on yhdestä viiteen kuvaa.
- Aluekokonaisuuteen halutaan yleensä liittää suurempi joukko kuvia. Tällaiset, esimerkiksi maastokäynnin yhteydessä otetut kuvat tallennetaan toimenpiteen liitteiksi kohdassa Toimenpiteet.
- Tallennettavalle kuvalle on määritelty minimikoko. Tallennettavan kuvan pitkän sivun pituuden tulee olla 1200px.
- Ennen kuvatiedoston lataamista tietokantaan se on nimettävä oikein.
- Kuvakokoelmiin luetteloimaton kuvatiedosto nimetään museon aluekokonaisuudelle antamaa tunnusta käyttäen (esimerkiksi 97034).
- Jos kuvia on useita, ne nimetään lisäämällä tunnuksen perään juokseva numerointi (esimerkiksi 97034_1 ja 97034_2).
- Kuvatiedoston nimessä ei käytetä välilyöntejä, välimerkkejä tai kansallisia merkkejä (å, ä, ö). Kaksoispiste ja muut erottimet korvataan alaviivalla.
- Kuva tai muu tiedosto lisätään nimeämisen jälkeen valitsemalla + **Lisää tiedosto** ja lataamalla tiedosto.
- Kuvan latautuminen saattaa kestää, mutta sitä ei tarvitse jäädä odottamaan. Voit laittaa kerralla useampia kuvia latautumaan.
- Jos lomakkeelle lisätään useita kuvia, osoitetaan hankkeen ensisijainen tunnuskuva valinnalla rasti ruutuun ladatun kuvan alla näkyvän nastakuvakkeen vierestä.
- Kunkin kuvan tiedot lisätään valitsemalla ensin ladatun kuvan alla näkyvästä jakoavainkuvakkeesta Avaa.
- Avautuvasta metatietolomakkeesta täytetään kohdat Otsikko, Tekijä, Lisätietoja (tarvittaessa) ja Kuvausaika/luontiaika. Muut kentät jätetään tyhjäksi.
- Otsikko-kenttään kirjoitetaan kuvateksti, eli kuvan aihe sanallisessa muodossa.
- Tekijä-kenttään lisätään kuvaajan nimi. Kentässä käytetään Collecten osapuolirekisteriä, joten kuvaajan tietojen tulee olla tallennettuina osapuolirekisteriin ennen valintaa.
- Lisätietoja-kentässä on mahdollista kertoa kuvan aiheesta tarkemmin, jos otsikko ei ole riittävän kuvaava. Lisätietoihin kirjataan myös kuvan mahdollinen poikkeava käyttöoikeus, kuten esimerkiksi "Vain museon käyttöön."
- Kuvausaika/luontiaika-kenttään lisätään kuvauspäivä. Jos ajoitus perustuu arvioon, se osoitetaan valinnalla Aika on arvio.
- Kun olet täyttänyt tarvittavat tiedot tallenna ne valinnalla **Ok** lomakkeen alareunassa.
- Lomakkeelle lisätään tiedostoina myös

- Rakennustapaohjeet
 - Suojelupäätökset
 - Oikeudenpäätökset (kopiot, esim. valitus, ensisijaisesti linkitetään asiaan asiantuntijajärjestelmässä, mikäli mahdollista).
 - Museon sanomalehtikannanotot
 - Muu museon toiminnan yhteydessä syntynyt aineisto (esimerkiksi skannattu ote vanhasta kartasta tai asiakirjasta), joka ei ole linkitettävissä alkuperäiseen aineistoon tai liitettävissä toimenpiteeseen. Liitteen tiedon on oltava oleellista ja aluekokonaisuustietoa rikastavaa -> tuplatallennuksen vaara.
- Liitetiedosto nimetään aluekokonaisuuden tunnuksella, liite-sanalla ja juoksevilla numerolla. Liitettä ei nimetä liitteen sisällöllä eikä nimessä ei käytetä kansallisia merkkejä (å, ä, ö). Välilyönnit ja välimerkit korvataan alaviivalla.
 - Esimerkki: *LHM202212_2_liite3*
 - Kirjoita liitteen lataamisen jälkeen avautuneeseen **Liitteen kommentti** -kenttään lyhyt kuvaus liitteestä.
 - Esimerkki 1 liitteen kommentista: *Olavi Olhavan alkuperäinen asemakaavaluonnos 1.6.1945.*
 - Esimerkki 1:n asemakaavaluonnos lisätään liitteeksi, jos luonnosta ei ole jo tallennettu museon rakennuspiirustusarkistoon tai jos linkittäminen esimerkiksi ulkopuoliseen arkistokokoelmaan tai Finnaan ei ole mahdollista.
 - Esimerkki 2 liitteen kommentista: *Suojelupäätös 1.3.2024.*
 - Esimerkki 2:ssa tarkennetaan liitteen tyyppiä ja ajankohtaa.

Sijainti *

- Jokaiselle kulttuuriympäristötietokantaan tallennettavalle aluekokonaisuudelle määritellään sijainti. Sijainti tallennetaan paikkatietona.
- Sijainti lisätään karttapohjalle valitsemalla ensin **+ Lisää sijainti**.
- Aluekokonaisuuden sijainti piirretään avautuvalle kartalle tai se ladataan tiedostona karttapohjalle.
- Jos käytetään piirrettävää sijaintia, valitaan **+ Tuo sijainteja kartalta**. Avautuva kartta tarkennetaan aluekokonaisuuteen.
- Kartan alareunaan avautuu **Piirrä**-pudotusvalikko, josta valitaan sijainnin esittämisen tapa: **Piste** tai **Monikulmio**.
- Aluekokonaisuuden sijainti piirretään aluerajauksena (monikulmio) kartalle. Piirtotila suljetaan valinnalla Sulje.

- Jos käytetään olemassa olevaa eli ladattavaa sijaintia, valitaan + **Luo aineisto tiedostosta** lomakkeen oikeasta yläkulmasta. Tämän jälkeen sijaintitieto ladataan avautuneesta karttanäkymästä valinnalla **Valitse tiedosto**.
- **Aluerajauksen alkuperä** -kentässä määritellään, mistä aluekokonaisuuden rajausta on peräisin tai onko sijaintitieto luotu kyseessä olevaa aluekokonaisuutta varten. Alkuperän pudotusvalikosta valittavia tyyppisiä ovat
 - *Luotu käsittelyssä*: aluekokonaisuuden rajausta on määritelty tai aiemmin luotua aluerajauksia on muutettu selvityksen yhteydessä.
 - *Valtakunnallinen tietovaranto*: rajausta perustuu esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön rajaukseen.
 - *Alueellinen tietovaranto*: rajausta perustuu esimerkiksi aiemmassa inventoinnissa tehtyyn arvoaluerajaukseen tai kaavahankkeen rajaukseen.

Kylä tai kaupunginosa

- **Kylä tai kaupunginosa** -kohtaan täydennetään niiden kylien ja kaupunginosien nimet, joiden alueelle selvitys ulottuu.
- Kylä tai kaupunginosa lisätään valitsemalla ensin + **Lisää kylä tai kaupunginosa**.
- Mikäli aluekokonaisuus sijaitsee asemakaavoitetulla alueella voi oikean kaupunginosan selvittää esimerkiksi kunnan karttapalvelusta, kuten Kajaanin kaupungin karttapalvelu <https://asiointi.kajaani.fi/ims>

Kunta *

- **Kunta**, jonka alueella aluekokonaisuus sijaitsee, määritellään pudotusvalikosta valinnalla + **Lisää kunta**.
- Aluekokonaisuuteen on mahdollista liittää useita kuntia. Tämä on tarpeen, jos kyseessä on useiden kuntien alueelle ulottuva aluekokonaisuus.

Maakunta

- Maakunta, jonka alueella aluekokonaisuus sijoittuu, osoitetaan pudotusvalikosta kohdassa **Maakunta** (Kainuu).

Maa

- Maa, jossa aluekokonaisuus sijaitsee, osoitetaan pudotusvalikosta kohdassa **Maa** (Suomi).

Lisätietoa sijainnista

- **Lisätietoa sijainnista** -tekstikentässä voidaan tarkentaa sellaisia alueen sijaintiin liittyviä tietoja, joita ei ilmaista muissa sijaintia ilmaisevissa kentissä.

Aluekokonaisuuden tyyppi *

- **Aluekokonaisuuden tyyppi** ilmaisee pääasiallisen syyn tai ilmiön, jonka takia kyseinen aluekokonaisuus on tärkeä.
- Tyyppi ei ilmaise pelkästään sijaintia tai nykyistä käyttöä. Kirkonkylässä sijaitsevan aluekokonaisuuden tyyppin ei välttämättä tarvitse olla *kirkonkylä*, vaan tyyppi voi olla *teollisuus* tai *agraari*, jos ne ovat merkittävämpiä tekijöitä aluekokonaisuuden ja sen rajauksen kannalta.
 - Esimerkki aluekokonaisuuden tyyppistä: Vääksyn kanavan valtakunnallisesti merkittävää kulttuurimaisemaa voidaan kuvata tyypeillä *kirkonkylä* ja *vapaa-aika*. Aluekokonaisuuden tyyppiksi valitaan kuitenkin *liikenne*, koska liikenne on ollut kanava-alueen rakentumisen ja sen nykyisen merkityksen määräävin tekijä.
- Aluekokonaisuuden tyyppi valitaan pudotusvalikosta. Alla olevaan listaan on koottu käytettävät aluekokonaisuustyyppit ja lyhyet kuvaukset siitä, mitä kullakin tyyppillä tarkoitetaan. Tyyppeihin kuuluvat mm.
 - *Agraari*: maatilojen talouskeskusten muodostamat viljelymaisemat
 - *Asuinalue*: tiheään asutut, asumiseen rakentuneet alueet
 - *Kaupunki*: kaupunkiympäristöt, asemakaavoitetut keskusta-alueet
 - *Kartano*: kartanoihin liittyvät rakennukset viljely- ja viheralueineen
 - *Kirkonkylä*: kirkon ympärille kehittyneet taajamat
 - *Kylä*: kyläkeskukset ja erityyppiset kyläkokonaisuudet, kuten ryhmä-, raitti- ja jokivarsikylät
 - *Laitos*: julkisen hallinnon laitosympäristöt, kuten vankila-, kasarmi-, sairaala- yms. alueet
 - *Liikenne*: maa-, vesi-, raide- ja lentoliikenteen ympäristöt sekä niihin liittyvä asutus
 - *Liikunta*: liikunta- ja urheilu ympäristöt
 - *Metsä*: metsätalouteen liittyvät rakennetut ympäristöt
 - *Saaristo ja rannikko*: rantarakentaminen ja saaristoasutus
 - *Taajama*: asutuskeskittymä
 - *Teollisuus*: tuotantolaitokset yhdyskuntineen
 - *Vapaa-aika*: vapaa-ajanasuminen ja matkailu
 - *Viheralue*: puistot, puutarhat, siirtolapuutarhat
- Aluekokonaisuuden tyyppiä kuvaillaan tyyppin valinnan lisäksi myös asiasanoituksella kohdassa Asiasanat.
 - Vääksyn kanavan tapauksessa aluekokonaisuutta kuvaavia asiasanoja voivat olla esimerkiksi *sisävesiliikenne*, *vesiväylät* ja *huvilat*.

Ajoitus

- Ajoituksella tarkoitetaan tässä aluekokonaisuuden kehittymiselle keskeistä ajanjaksoa.

- Aluekokonaisuuteen liittyvä aikatieto kirjataan **Ajoitus** -kenttään numeroin alla olevan ohjetaulukon tapaan.
- Jos ajoitus perustuu arvioon, se osoitetaan valinnalla **Aika on arvio**. Kysymysmerkkejä tai kirjaimia ei käytetä.
 - Esimerkki: Haapalanlahden huvila-alue ajoitetaan kuvausten perusteella 1900-luvun alkuun. Ajoitukseksi kirjataan *1900-1925*.
 - Koska ajoitus perustuu arvioon, valitaan myös *Aika on arvio*.
- Sekamuotoista aikatietoa, kuten 1.2.2010-2012, ei voi tallentaa. Sekä alkamisajankohta että päättymisajankohta merkitään samalla tavalla.
- Jos ajankohta on tiedossa päivämäärän tarkkuudella, sen voi osoittaa Ajoitus-kentän vieressä olevasta kalenterista.
- Ajoitusta kuvataan numeerisen tiedon lisäksi myös alueen historiaa ilmentävällä, tiettyyn aikakauteen liittyvällä asiasanoituksella, kuten *jälleenrakennuskausi*.
- Selvyyden vuoksi kirjaus toisesta ehkä melko yleisestä esimerkkitapauksesta, jälleenrakennuskauden asuinalueesta. Esimerkiksi Sotkamon Siltasaaren asuinalueen ajoitus on arvio ja sijoittuu vuosille 1940-1959, koska aiemmin rakentamattoman alueen asemakaavoitus ja rakentaminen tapahtui 1940-luvulta lähtien. Tuon ajanjakson jälkeen alueella on tapahtunut ns. rintamamiestalo/noppatalojen tyylin huomioivaa peruskorjaamista ja alueen alkuperäiset piirteet huomioivaa pienimuotoista lisärakentamista kuten pihavajoja ja autotalleja. Alueen kehittymiselle keskeisin ajanjakso merkitään kuitenkin siis 1940-1959. Lisäksi valitaan Aika on arvio.
- Ajan merkitsemisessä noudatetaan alla olevaa ohjeistusta:

aika	luettelointiohje
tiedetään tarkka aika	1.10.1974
tiedetään kuukausi	1.10.1974-31.10.1974
tiedetään vain vuosi	1974
noin / epävarma / välisenä aikana 1970-1975	1970-1975 ja valitaan: Aika on arvio
1970-luku	1970-1979
1900-luku	1900-1999
1900-luvun vaihde	1890-1910
1900-luvun alku	1900-1925
1900-luvun loppu	1975-1999
1900-luvun alkupuoli	1900-1949
1900-luvun loppupuoli	1950-1999
1900-luvun puoliväli	1945-1965
1970-luvun alkupuoli	1970-1974

1970-luvun puoliväli	1974-1976
1970-luvun loppupuoli	1975-1979

Historia *

- **Historia**-kenttään kirjoitetaan tiivistelmä aluekokonaisuuden kehitysvaiheista. Tekstiä muokataan, kun tieto karttuu.
 - Esimerkki 1: *Högfors-yhtiön historia alkoi vuonna 1820, jolloin Karkkilan kosken partaalle perustettiin vesivoimalla toimiva masuuni. Ruukille annettiin nimi Högfors. Högfors perusti Heinolaan levyradiaattoritehtaan vuonna 1953. Heinolasta tuli Högforsin lämpöteknisen osaston pääpaikka vuonna 1967. Tehtaan toiminta ajettiin alas vuonna 2007, mutta entinen radiaattoritehdas on edelleen tuotantokäytössä. Se on nykyisin Versowood Oy:n omistuksessa.*
 - Esimerkki 2: *Harjuaalueelle syntynyttä Haapalanlahden vanhaa kulttuurimaisemaa sivuavat liikenneväylät, Iso Sapsojärvi lahtineen ja harjuaalue männikkökankaineen. Vuokatinvaaran läheisyydessä olevan alueen tärkein rakennusperinne on muinaisen merenrantadyynin päällä olevassa erillisten pihapiirien ketjussa. Sen maisemallinen huipennuspaikka on Haapalan vanha rakennuspaikka. Tilojen rakennuskanta on kerroksellista, jokaisessa piirissä on jäljellä huomioitavaa rakennusperinnettä. Varhaisin asutus alueella on 1600-luvulta Urpialasta, jonka jälkeisinä vuosisatoina, erityisesti 1900-luvun alussa, tiloja on alettu rakentaa enemmän.*
- Aluekokonaisuuden suunnittelijat, rakennuttajat, rakentajat ja muut historiallisesti merkittävät henkilöt liitetään aluekokonaisuuteen osapuolina (katso Osapuolet - kokonaisuus). Osapuoli voidaan mainita tämän lisäksi myös historiakentässä, mutta pelkkä tekstissä mainitseminen ei esimerkiksi suunnittelijan kohdalla riitä.
- Edesmenneet omistajat tai julkisyhteisöjen ja kuntien omistukset voidaan mainita historiassa, jos niillä on erityistä merkitystä kokonaisuuden kannalta. Historia-kenttään voidaan kirjata merkkihenkilöihin liittyvää historiaa, mutta nykyisiä yksityisiä omistajia tai asukkaita ei mainita nimeltä.
- Aluekokonaisuuden historiaa kuvaillaan Asiasanat-kohdassa myös taustoittavalla asiasanoituksella, kuten esimerkiksi *tehtaat* tai *kirjastot*.
- Aluekokonaisuuteen liittyvien kohteiden yksilöity historia tallennetaan kohdelomakkeille.

Nykytilan kuvaus

- Alueen nykytilaa kuvaavan tekstin tarkoituksena on antaa yleiskuvaus aluekokonaisuudesta huomioiden sen mittakaava ja osatekijät.
- Tekstin tulee olla valokuvamainen kertomus aluekokonaisuuden ominais- ja erityispiirteistä kuvailuhetkellä. Siinä huomioidaan keskeiset asiat ytimekkäästi, mutta monipuolisesti.

- Nykytilan kuvaukseen ei sisällytetä alueen historiallisia vaiheita muilta kuin nähtävissä olevilta osin.
- Aluekokonaisuuden suunnittelijat, rakennuttajat, rakentajat ja muut historiallisesti merkittävät henkilöt liitetään aluekokonaisuuteen osapuolina (katso Osapuolet - kokonaisuus). Osapuoli, kuten esimerkiksi alueen suunnittelija, voidaan mainita tämän lisäksi myös nykytilan kuvauksessa.
- Alueen edesmenneet omistajat tai julkisyhteisöjen ja kuntien omistukset voidaan mainita historiassa, jos niillä on erityistä merkitystä kokonaisuuden kannalta. Tekstissä ei mainita nimeltä nykyisiä yksityisiä omistajia tai asukkaita.
- **Nykytilan kuvaus** kirjoitetaan tekstikenttään.
 - Esimerkki 1: *Entinen Högforsin Heinolan tehdas sijaitsee Lahdentien, moottoritien ja Voudinlahden rajaamassa kolmiossa. Högforsin tehdasalue on edelleen teollisuuskäytössä. Alueen rakennuksiin kuuluvat mm. levyradiaattoritehdas, konttorirakennus, kattilahitsaamo, kaasunkehityslaitos ja terveysasema. Julkisivumateriaaleista hallitsevin on edelleen punatiili.*
 - Esimerkki 2: *Haapalanlahden maisemakokonaisuus koostuu erillisten pihapiirien ketjusta ja sitä ympäröivästä hoidetusta viljelymaisemasta. Avoimet viljelykset sijoittuvat vesistön rannoille ja pelloilla mutkittelee oja. Näkymät aukeavat polveilevan maastonmuodon ansiosta vesistön selänteille ja kauempana metsän reunustamille peltoaukeille. Kaukonäkymää leimaavat monet vaarat. Haapalan tilalla on merkittävä asema: se on rakennustaiteellisesti huomattavin talo kauas maisemassa näkyvine puustoineen. Etelässä maisema on paikoin vesakoitunut, koska peltoviljely on vähentynyt. Pohjoisessa vaarojen välissä näkyvät tuulivoimalat muodostavat kaukomaisemaan uuden rakennetun elementin.*
- Nykytilan kuvaus päivitetään tarvittaessa inventoinnin päivittämisen yhteydessä tai jos esimerkiksi katselmuksen yhteydessä havaitaan oleellinen päivitystarve alueella tapahtuneiden muutosten takia. Nykytilan kuvaukseen lisätään tällöin uusi tekstikenttä.
- Kuvaukseen liittyy päivämääräkenttä. Kentässä ilmaistaan se ajankohta, jota tekstin sisältö vastaa. Pääsääntöisesti sillä tarkoitetaan kuvauksen laadinta-ajankohtaa.

Lähiympäristön kuvaus

- Aluekokonaisuuden lähiympäristöä kuvaavan tekstin tarkoituksena on antaa käsitys aluekokonaisuutta rajaavasta ympäristöstä.
- Kuvaus sisältää aluetta rajaavan lähiympäristön kuvauksen mm. maiseman, rakennuskannan ja tiestön osalta.
- **Lähiympäristön kuvaus** kirjoitetaan tekstikenttään.
 - Esimerkki 1: *Högforsin tehdasaluetta rajaavat Ruotsalainen -järven Voudinlahti, Heinolan vuoden 2004 asuntomessualue, Lahdentie ja moottoritie.*

- Esimerkki 2: *Vuokatin vaarajono rajaa inventoitavaa aluetta lännessä ja Iso Sapsjärvi etelässä. Haapalanlahden asutuskeskittymästä maisema avautuu pohjoiseen Pirttijärvelle, länteen Vuokatinrinteille. Idän puolella asutuskokonaisuutta rajaa Kainuun lentoasema. Hankealueen pohjoispuolelta Sotkamosta Nurmekseen johtavaa maantietä, Nurmestietä, ympäröi metsäinen selännealue, jolla korkeimpana kohtana kohoavat Honkakalliot. Hankealueen ulkopuolelle, mutta sen välittömään läheisyyteen Vuokatinrinteiden suuntaan jää 1970-80 -luvulla rakennettuja tasakattoisia tiiliverhoituja omakotitaloja. Tämän asuinalueen pihaja näkyy selkeästi hankealueelle ja havaittavissa on kolme leimallista tyyppiä: nurmetetut, umpeenkasvaneet ja puutarhamaiset pihat. Lähiympäristön tiestö koostuu pääosin hiekka- tai sorateistä.*
- Lähiympäristön kuvaukseen lisätään uusi kuvauskenttä, jos lähiympäristössä tapahtuu merkittäviä muutoksia.
- Kuvaukseen liittyy päivämääräkenttä. Kentässä ilmaistaan se ajankohta, jota tekstin sisältö vastaa. Pääsääntöisesti sillä tarkoitetaan kuvauksen laadinta-ajankohtaa.

Merkitystä perusteleva kuvaus *

- Luonteeltaan pysyvässä merkitystä perusteleavassa kuvauksessa määritellään aluekokonaisuuden historiallinen merkitys ja arvioidaan sen alkuperäisyyttä, säilyneisyyttä sekä nykytilaa ilmiöiden, arkkitehtuurin ja rakentumisen kautta.
- Merkitystä perustelevalle kuvaukselle perustellaan aluekokonaisuuden arvottaminen. Tämän takia on tärkeää tuoda esiin alueen erilaiset merkitykset, joiden pohjalta arvottaminen on mahdollista myöhemmin asiantuntijatyössä tehdä.
- Merkitystä perusteleva kuvaus on keskeinen, tiedon jakamisessa hyödynnettävä tekstikenttä, jossa tuodaan esille aluekokonaisuuden merkittävimmät piirteet, kuten esimerkiksi
 - edustavuus (alueen nykytilaa ja kulttuurihistoriaa vertailemalla)
 - säilyneisyys eli alkuperäisyys (mitä alkuperäisempi, sitä arvokkaampi)
 - harvinaisuus (rakennustyytit ja vanhat maankäyttötavat)
 - käytön jatkuvuus
 - kerroksellisuus (esim. vanhaan rakennuskantaan sopiva uudisrakentaminen)
- Aluekokonaisuuden jo todetut suojeluarvot tuodaan esiin merkitystä perusteleavassa kuvauksessa.
- Aluekokonaisuuden suunnittelijat, rakennuttajat, rakentajat ja muut historiallisesti merkittävät henkilöt liitetään aluekokonaisuuteen osapuolina (katso Osapuolet - kokonaisuus). Osapuoli, kuten esimerkiksi alueen suunnittelija, voidaan mainita tämän lisäksi myös merkitystä perusteleavassa kuvauksessa.
- Alueen edesmenneet omistajat tai julkisyhteisöjen ja kuntien omistukset voidaan mainita merkitystä perusteleavassa kuvauksessa, jos niillä on erityistä merkitystä kokonaisuuden kannalta. Tekstissä ei mainita nimeltä nykyisiä yksityisiä omistajia tai asukkaita.
- Aluekokonaisuuden **merkitystä perusteleva kuvaus** kirjoitetaan tekstikenttään.

- Esimerkki 1: *Harjuaalueelle syntynyttä Haapalanlahden vanhaa kulttuurimaisemaa sivuavat liikenneväylät, Sapsojärvi lahtineen ja harjuaalue männikkökankaineen. Vuokatinvaaran läheisyydessä sijaitsevan alueen tärkein rakennusperinne muodostuu muinaisen merenrantadyynin päälle rakennettujen, erillisten pihapiirien ketjusta. Tilojen rakennuskanta on kerroksellista, mutta jokaisessa pihapiirissä on säilynyt huomioitavaa rakennusperinnettä. Vanhinta rakennuskantaa edustanee Kukkolan vilja-aitta v. 1838. Alueen aittakanta on muutoinkin merkittävä. Historiallisesti edustavimmat tilat ovat 1600-luvulla asutetut Urpiala ja myös rakennustaiteellisesti huomioitava Haapala komean pihapuustonsa keskellä. Parhaiten säilynyt vanhin rakennuskanta on 1900-luvun alkupuolelta. Ympäröivä maisema koostuu käytössä olevista ja hoidetuista viljelyalueista. Vanha ulkorakennuskanta on sen sijaan suurelta osin vailla käyttöä. Julkista rakennuskantaa ei ole juuri koulua enempää.*
- Merkitystä perustelemaa kuvausta muokataan tai täydennetään, mikäli tieto karttuu.
- Kuvaukseen liittyy päivämääräkenttä. Kentässä ilmaistaan se ajankohta, jota tekstin sisältö vastaa. Pääsääntöisesti sillä tarkoitetaan kuvauksen laadinta-ajankohtaa.

Osapuolet

- Kulttuuriympäristötietokannassa käytetään Collecten yhteistä osapuolirekisteriä. Katso rekisterin käyttöohje -> Osapuolirekisteriohje.
- Aluekokonaisuuteen liitetään sen kehitykseen vaikuttaneita osapuolia, kuten esimerkiksi alueen suunnittelijoita tai rakennuttajia.
- Kukin aluekokonaisuuteen liittyvä osapuoli lisätään valitsemalla ensin + **Lisää osapuoli**.
- Valikkoon avautuu neljä kenttää: **Osapuolen tyyppi**, **Osapuoli**, **Kuvaus** ja **Ajankohta**.
- **Osapuolen tyyppi** määritellään ensin pudotusvalikosta. Osapuolen tyyppillä tarkoitetaan osapuolen eli henkilön, yrityksen tai yhteisön roolia alueen kehityksessä.
- Osapuolen tyypeihin kuuluvat *historiallisesti liittyvä osapuoli*, *rakennuttaja*, *rakentaja* ja *suunnittelija*.
- **Osapuoli** eli toimijan nimi valitaan pudotusvalikosta. Osapuolten nimet tulevat valikkoon osapuolirekisteristä. Aloita osapuolen haku kirjoittamalla henkilön sukunimeä, yrityksen nimeä tai yhteisön nimeä kenttään. Pudotusvalikko ilmestyy näkyviin ja ohjelma ryhtyy hakemaan jo tallennettuja osapuolia.
- Mikäli osapuolta ei löydy, se lisätään rekisteriin osapuolirekisteriohjeen mukaisesti. Avautuvan osapuolilomakkeen yläreunasta valitaan ensin **henkilö** tai **organisaatio**.
- Osapuolien luomisessa käytetään harkintaa. Jos osapuolesta tiedetään vain nimi, kirjataan tieto lomakkeen soveltuvaan tekstikenttään eikä osapuolta muodosteta.
- Yksityishenkilöitä ei liitetä osapuoliksi ilman heidän suostumustaan. Kiinteistöjen omistajia, haltijoita tai nykyisiä asukkaita ei ilmaista osapuolikokonaisuudessa.
- Edesmenneet yksityishenkilöt voidaan kirjata *historiallisesti liittyvinä osapuolina*, jos näillä on laajempaa historiallista merkitystä.
- Osapuolirekisterin tiedoista varmistetaan, että kyseessä on oikea osapuoli. Osapuoleksi ei valita tuntematonta tai tuntematonta osapuolta.

- Yritysten kohdalla kannattaa kokeilla eri kirjoitusasuja, mikäli osapuolta ei heti löydy.
- **Kuvaus** -tekstikentässä tarkennetaan tarvittaessa osapuolen roolinmukaista suhdetta aluekokonaisuuteen. Itse osapuolta kuvaavat tiedot tallennetaan osapuolirekisteriohjeen mukaisesti osapuolirekisteriin.
- **Ajankohdalla** tarkoitetaan aikaa, jona kyseessä oleva osapuoli on liittynyt aluekokonaisuuden vaiheisiin.
- Ajankohta lisätään tekstikenttään. Jos ajoitus perustuu arvioon, se osoitetaan valinnalla **Aika on arvio**.
 - Ajankohta: *1955-1958, aika on arvio*

Asiasanat *

- Aluekokonaisuutta kuvataan myös asiasanoituksella. Asiasanalla kerrotaan esimerkiksi aluekokonaisuuden käyttötarkoituksesta tai rakentamisen ilmiöstä: *lähiöt, maisemanhoitoalueet, pientaloalueet*.
- Aluekokonaisuuteen keskeisesti liittyvät aikakaudet, periodit ja tyyliuunnat ilmaistaan asiasanoilla, kuten *jälleenrakennuskausi* tai *modernismi*.
- Asiasanojen määrää ei ole rajoitettu. Ilmiöiden havaitsemiseksi on syytä lisätä useita asiasanoja. Samantyyppisissä aluekokonaisuuksissa käytetään samoja asiasanoja.
- Asiasanoittamisessa käytetään ensisijaisesti KOKO-ontologiaa.
- Lisää asiasana **Asiasanat** -kenttään aloittamalla sanan kirjoittaminen. Valitse ehdotuksista KOKO-ontologian sanat.

Arvottaminen *

- Arvottaminen tehdään museon toimesta tai museon rakennustutkijan ohjauksessa.
- Aluekokonaisuutta koskevat kulttuurihistorialliset arvot ja merkitykset täydennetään aluekokonaisuuslomakkeelle siten, että jokainen eri hankkeen yhteydessä tehty arvottaminen tallennetaan omana kokonaisuutenaan.
- Arvottaminen kuuluu olennaisimpiin lomakkeelle tallennettaviin tietokokonaisuuksiin. Kun tietokantaan luodaan aluekokonaisuus, on ainakin arvottamisvaihe-, kulttuurihistoriallinen merkittävyys- ja ajoitus-kentät täydennettävä.
- Kukin eri hankkeen yhteydessä tehty arvottaminen tallennetaan omana kokonaisuutenaan.
- Aluekokonaisuuteen liittyvät arvot ja merkitykset täydennetään valitsemalla ensin **+ Lisää arvottaminen**.
- Valikkoon avautuu seitsemän kenttää: **Arvojen kuvaus, Kulttuurihistoriallinen arvoperuste, Kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteet, Arvottamisvaihe, Kulttuurihistoriallinen merkittävyys, Arvottamismenetelmä** ja **Ajoitus**.
- Arvottaminen -kokonaisuudessa edetään arvoperusteista ja merkittävyyden perusteista kohti aluekokonaisuuden kulttuurihistoriallista merkittävyyttä.
- **Arvojen kuvaus** -tekstikentässä on tärkeää avata Arvottaminen-kokonaisuuden valikoista valitut arvoperusteet ja merkittävyyden perusteet ja kertoa, miksi ne on valittu ja miten arvot ilmenevät aluekokonaisuudessa.
- Arvoihin voivat kuulua esimerkiksi

- edustavuus (alueen nykytilaa ja kulttuurihistoriaa vertailemalla)
 - harvinaisuus (rakennustyytit ja vanhat maankäyttötavat)
 - monipuolisuus (historiallinen kerrostuneisuus ja vanhaan rakennuskantaan sopiva uudisrakentaminen)
 - säilyneisyys eli alkuperäisyys (mitä alkuperäisempi, sitä arvokkaampi)
 - maisemahäiriöt (kuten perinteiseen rakennuskantaan sopimattomat rakennukset, rappeutuneet rakennukset, huonosti sijoitetut tiet ja voimalinjat)
 - harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
 - historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
 - aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
 - alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
 - merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
 - näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).
- Kuvauskentässä on tärkeää avata Arvottaminen-kokonaisuuden valikoista valitut arvoperusteet ja merkittävyyden perusteet ja kertoa, miksi ne on valittu ja miten arvot ilmenevät aluekokonaisuudessa.
 - Esimerkki: *Haapalanlahden kulttuurihistoriallisen merkittävyyden taso on maakunnallinen, koska se on nimetty maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi maakuntakaavaan liittyvässä maakuntaliiton selvityksessä. Haapalanlahden alueen yhdeksi kulttuurihistorialliseksi arvoperusteeksi on merkitty rakennushistoriallinen ja siihen viittaavaksi kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteeksi on merkitty säilyneisyys eli alkuperäisyys, koska alueella on säilynyt alkuperäisinä eri vuosisatojen rakennusperintöä. Toiseksi arvoperusteeksi on merkitty ympäristöllinen/maisemallinen ja siihen viittaavaksi merkittävyyden perusteeksi on merkitty harvinaisuus ja ainutlaatuisuus, koska alueen aiemmin viljelykulttuurin ympärille rakentunut ympäristö on säilyttänyt leimallisen asemansa harvinaisessa Vuokatin vaaramaisemassa, joka on valtakunnallisesti arvokasta maisemaa.*
 - Tekstimuotoisen tiedon lisäksi myös pudotusvalikoista valittava tieto perustelea aluekokonaisuuden merkitystä.
 - Aluekokonaisuuden mahdollisia **kulttuurihistoriallisia arvoperusteita** ovat sen
 - *Historiallinen/yhteiskunnallinen*
 - *Rakennushistoriallinen*
 - *Ympäristöllinen/maisemallinen* merkitys
 - Esimerkiksi aiemmissa kohdissa esimerkkinä käsitellyn Haapalanlahden kulttuurihistoriallinen arvoperuste on *rakennushistoriallinen*, koska alueella on säilynyt alkuperäisinä eri

vuosisatojen rakennusperintöä. Lisäksi perusteena on *ympäristöllinen/maisemallinen*, koska alueen aiemmin viljelykulttuurin ympärille rakentunut ympäristö on säilyttänyt leimallisen asemansa Vuokatin vaaramaisemassa, joka on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue.

- *Historiallinen/yhteiskunnallinen* arvoperuste toteutuisi esimerkiksi silloin, jos alue liittyisi vaikkapa tietyn sodan aikaisiin merkittäviin tapahtumiin ja toimiin, kuten vaikkapa Raatteen Portin alue Suomussalmella. Sielläkin on sotaan liittyviä rakennelmia alueella, mutta alueen merkitys on selkeästi historiallinen.
- Aluekokonaisuuden kulttuurihistoriallinen merkittävyys perustuu valituille arvoperusteille ja näille kullekin määritetyille merkittävyyden perusteelle.
- Aluekokonaisuuden **kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteita** eli kriteereitä valitulle arvoperusteelle ovat pudotusvalikosta valittavat

- *harvinaisuus ja ainutlaatuisuus*
- *historiallinen tyypillisuus*
- *edustavuus*
- *alkuperäisyys*
- *historiallinen todistusvoimaisuus*
- *historiallinen kerroksisuus* (katso Arvojen kuvaus, perusteiden selitteet)

- Alueelle voidaan määritellä useampia kulttuurihistoriallisia arvoperusteita ja merkittävyyden perusteita valinnalla + **Lisää Kulttuurihistoriallinen arvoperuste ja merkittävyyden perusteet.**
- Esimerkiksi kuvatun Haapalanlahden alueen yhdeksi arvoperusteeksi on merkitty *rakennushistoriallinen* ja siihen viittaavaksi kulttuurihistoriallisen merkittävyyden perusteeksi merkitään *alkuperäisyys*, koska alueella on säilynyt alkuperäisinä eri vuosisatojen rakennusperintöä. Toiseksi arvoperusteeksi on merkitty *ympäristöllinen/maisemallinen* ja siihen viittaavaksi merkittävyyden perusteeksi merkitään *harvinaisuus ja ainutlaatuisuus*, koska alueen aiemmin viljelykulttuurin ympärille rakentunut ympäristö on säilyttänyt leimallisen asemansa harvinaisessa Vuokatin vaaramaisemassa, joka on valtakunnallisesti arvokasta maisemaa.
- Aluekokonaisuuden arviointiin liittyvä **Arvottamisvaihe** määrittää pudotusvalikosta.
- Arvottaminen tehdään museon toimesta tai museon ohjauksessa.
- Arvottamisen vaiheisiin kuuluvat

- *Ei määritetty*
- *Arviointi suorittamatta*: inventoija/tallentaja valitsee tämän, ellei muuta ole sovittu
- *Arviointi valmis*: kun museon rakennustutkija tai ohjausryhmä on tehnyt tai hyväksynyt arvioinnin
- *Ei tarvetta arvottaa*
- *Lisäselvitystarve arvottamiseksi*
- *Ehdotus*: käytöstä sovitaan rakennustutkijan kanssa

- Arvottamisvaiheen muutoksista sovitaan rakennustutkijan kanssa.
- Arviointi on valmis, kun alueellisen vastuumuseon rakennustutkija tai ohjausryhmä on hyväksynyt arvottamisen.

- **Kulttuurihistoriallisen merkittävyyden** taso määritellään pudotusvalikosta.
- Aluekokonaisuuden kulttuurihistoriallisen merkittävyyden tasoja ovat
 - *Paikallinen*
 - *Alueellinen/seudullinen*
 - *Maakunnallinen*
 - *Kansallinen*
 - *Kansainvälinen*
- Aluekokonaisuuden mahdollinen maakunnallinen merkittävyys todetaan maakuntakaavassa ja kansallinen merkitys valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa (RKY). Voit avata RKY-alueiden rajaukset sekä rakennusperintörekisterin suojelukohteet ja -alueet sijaintikartalle karttatasoina.
- Jos aluekokonaisuus on tunnistettu merkittäväksi useammalla tasolla (esimerkiksi paikallinen ja maakunnallinen), valitaan merkittävyyden tasoksi näistä ylin (esimerkissä maakunnallinen).
- Esimerkiksi aiemmissa kohdissa esimerkkinä käsitellyn Haapalanlahden kulttuurihistoriallinen merkitys on *maakunnallinen*, koska se on nimetty maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi maakuntakaavaan liittyvässä maakuntaliiton selvityksessä. Se sijaitsee valtakunnallisesti merkittävällä maisema-alueella Vuokatti, Kainuun vaara-asutuksen alue, mutta merkittävyyden tasoksi merkitään silti *maakunnallinen*, koska kyse on tässä rajatusta Haapalanlahden rakennetun ympäristön aluekokonaisuudesta.
- **Arvottamismenetelmä** -kenttä täytetään, jos menetelmä poikkeaa kulttuuriympäristöhanke -lomakkeella esitetystä menetelmästä.
- **Ajoitus** -kenttään lisätään se ajankohta, jolloin arvottaminen on tehty.

Merkitykset

- **Merkitykset** -kenttään voidaan kirjata sellaisia aluekokonaisuuteen liittyviä arvoja ja merkityksiä, joita ei tarkastella osana Arvottaminen -kokonaisuutta.
- Tällaisiin aineettomiin arvoihin kuuluvat esimerkiksi yhteisölliset arvot, symboliarvot, identiteettiarvot, elinkeinohistorialliset arvot, kansatieteelliset arvot ja sivistykselliset arvot.
- Kohtaan lisätään esimerkiksi osallistavassa työssä esiin nousevat, yhteisön kulttuuriympäristöön kohdistamat merkitykset ja arvot.
 - Esimerkki merkityksestä: *Ruolan ostoskeskus palvelee lähialueiden asukkaita monipuolisilla palveluilla ja tarjoaa yrittäjille matalavuokraista liiketilaa.*

Arvottamisen sisäinen lisätieto

- **Arvottamisen sisäinen lisätieto** -kohtaan on mahdollista kirjata jokin erityinen tieto, muutos, uhka tai vaikutin, joka halutaan säilyttää vain viranomaisten tiedossa.

Kaavatiedot

- Alueatasolla olennaisia kaavamuotoja ovat yleiskaava ja maakuntakaava. Ensisijaisena kaavatietojen lähteenä käytetään tarkinta olemassa olevaa kaavatasoa.
- Kun tietokantaan luodaan uusi aluekokonaisuuslomake, selvitetään millaisia aluetasoisia kaavamääräyksiä alueeseen kohdistuu.
- Erityisen tärkeää on tallentaa kulttuuriympäristön suojeluun ja säilyttämiseen liittyvä kaavatieto.
 - Esimerkki aluetta koskevasta, säilyttävästä kaavamerkinnästä: *Alueen toimintojen suunnittelussa ja lisärakentamisessa on otettava huomioon alueen valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.*
- Aluekokonaisuuden tietoja päivittäessä aiemmin lisättyjen kaavatietojen ajantasaisuus tarkistetaan voimassa olevista kaavoista. Jos kaava ei ole enää voimassa, sen tila vaihdetaan kohdassa Kaavan elinkaaren tila ja kokonaisuuteen lisätään uusi kaava.
- Aluekokonaisuutta koskeva kaavatieto lisätään valitsemalla ensin **+ Lisää kaavatiedot**.
- Valikkoon avautuu seitsemän kenttää: **Kaavalaji**, **Kaavatunnus**, **Kaavan elinkaaren tila**, **Hyväksymisaika**, **Kaavamääräyksen laji**, **Kaavamääräysteksti** ja **Kaavamerkintä**.
- Aluekokonaisuutta koskeva **kaavalaji** valitaan pudotusvalikosta. Kaavalaji kertoo minkä tyyppisestä kaavasta on kyse. Mittakaavaltaan erilaisiin kaavalajeihin kuuluvat esimerkiksi *maakuntakaava* ja *yleiskaava*.
- **Kaavatunnuksella** tarkoitetaan kaavoittajan kaavalle antamaa tunnusta. Kaavatunnus-kenttään täytettävä tunnus löytyy kyseisestä kaavasta. Maakuntakaavalla on yleensä nimi, johon liittyy vuosiluku.
- Pudotusvalikosta valittava **kaavan elinkaaren tila** eli kaavavaihe kertoo sen, onko alueen kaava jo voimassa. Aluekokonaisuuden tietoja päivittäessä kaavan elinkaaren tila muutetaan tarvittaessa vastaamaan nykytilannetta.
- Kaavan hyväksymispäivämäärä lisätään **Hyväksymisaika** -kenttään. Jos ajoitus perustuu arvioon, se osoitetaan valinnalla Aika on arvio. Hyväksymispäivämäärä löytyy kyseisestä kaavasta.
- Jos samassa kaavassa on useampi määräys, joka on tarpeen lisätä lomakkeelle, voi yllä mainitut neljä kaavatietokenttää kopioida uuteen kaavatietokokonaisuuteen ja lisätä sen jälkeen kaavamääräystekstin ja kaavamerkinnän.
- **Kaavamääräyksen laji** -kenttää käytetään vain tietomallimuotoisten kaavojen yhteydessä. Laji -hierarkian saa pudotusvalikossa auki vasemmassa reunassa näkyvää nuolta painamalla.
- Aluekokonaisuuteen liittyvä **kaavamääräysteksti** kirjoitetaan tekstikenttään. Kaavamääräys löytyy kyseisen kaavan kaavamääräyksistä.
- **Kaavamerkintä** kirjoitetaan tekstikenttään. Kaavamerkintä löytyy kyseisestä kaavakartasta sekä karttaan liittyvistä kaavamerkinnöistä. Maakuntakaavassa numeeriset merkinnät on usein korvattu mittakaavasyistä aluerajauksilla, joita on selkiytetty rasterein.

Suojelutiedot

- Aluekokonaisuus voidaan suojella kokonaisuutena tai osittain. Yleisin suojelun tapa on suojella alue kaavalla.
- Kulttuuriympäristöjen suojelua ohjaavat myös valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT). Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA) ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) ovat valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisia inventointeja.
- Myös mm. maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellyt kansalliset kaupunkipuistot sekä Haagin yleissopimus ohjaavat suojelua.
- Kun tietokantaan luodaan uusi aluekokonaisuuslomake, selvitetään mitä suojelumääräyksiä aluekokonaisuuteen kohdistuu ja tiedot täydennetään lomakkeelle.
- Jos kyseessä on aiemmin tallennetun aluekokonaisuuden tietojen päivittäminen, tarkistetaan lomakkeella olevien suojelutietojen ajantasaisuus ja kattavuus.
- Tiedot aluekokonaisuuden suojelusta lisätään valitsemalla ensin **+ Lisää suojelutiedot**.
- Valikkoon avautuu yhdeksän kenttää: **Suojelun tapa, Suojelun tila, Suojelun ajankohta, Diaarinumero, Suojelun kohde, Suojelun kuvaus, Statuksen antaja, Statuksen antamisen päivämäärä ja Vastaava viranomainen**.
- Tapa, jolla aluekokonaisuuteen on liitetty suojelua, määritellään pudotusvalikosta kohdassa **Suojelun tapa**.
- Suojelun tapoja ovat
 - *Erillisellä päätöksellä*
 - *Suoraan lain nojalla*
 - *Sopimuksilla*
- Näihin sisältyvät
 - *Laki rakennusperinnön suojelemisesta*
 - *Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta*
 - *Muinaismuistolaki*
 - *Kirkkolaki*
 - *Laki ortodoksisesta kirkosta*
 - *Maankäyttö- ja rakennuslaki: maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava*
 - *Rautatiesopimus*
- **Suojelun tilalla** tarkoitetaan pudotusvalikosta valittavaa suojeluprosessin vaihetta. Suojelun tila voi olla esimerkiksi *Suojelu voimassa* tai *Suojelu vireillä*. Tässä voidaan ilmaista käynnissä oleva suojeluprosessi. Voimassa olevan suojelun tilan voi tarkistaa aluetta koskevista ajantasakaavoista.
- **Suojelun ajankohta** kertoo suojeluprosessiin liittyvän ajankohdan, kuten esimerkissä mainitun suojelupäätöksen sisältävän maakuntakaavan hyväksymispäivämäärän.
- **Diaarinumero** kertoo suojeluprosessiin liittyvän tunnisteen, kuten esimerkiksi suojelupäätöksen tunnuksen.

- **Suojelun kohde** -tekstikentässä ilmaistaan suojelun kohdentuminen, ellei suojelu koske koko aluekokonaisuutta. Aluekohtaiset suojelutiedot sisällytetään myös aluekokonaisuuden merkitystä perustelevaan kuvaukseen.
- **Suojelun kuvaus** -tekstikentässä on mahdollista kertoa enemmän aluekokonaisuuden suojelutilanteesta. Voidaan esimerkiksi todeta, että aluetta koskeva kaava on rakennussuojelun osalta vanhentunut.
- **Statuksen antaja** -tekstikenttään kirjoitetaan suojelupäätöksen tekijän, kuten esimerkiksi kaavan hyväksyneen tahon nimi.
- **Statuksen antamisen päivämäärä** kirjoitetaan numeroin tekstikenttään.
- **Vastaava viranomainen**

Julkinen taide

- Aluekokonaisuuteen liittyvä julkinen taideteos voi olla esimerkiksi veistos, video-, valo- tai ääniteos, joka ei kuulu tiettyyn kohteeseen tai rakennukseen.
- Taideteoksella tarkoitetaan tässä merkityssisältöjä omaavaa, signeerattua teosta, jonka tekijä on taiteilija.
- Muistokiven tai -laatan kaltaisen muistomerkin tiedot tallennetaan Muu rakennettu kohde -lomakkeelle.
- Teoksen tiedot lisätään valitsemalla ensin **+ Lisää yhteys**.
- Valikkoon avautuu kaksi kenttää, **Tyyppi** ja **Kuvaus**. Tyyppi on pudotusvalikko ja Kuvaus on tekstikenttä.
- Teos liitetään aluekokonaisuuteen ensisijaisesti linkillä. Mikäli teos on tallennettu Collecten teoskokoelmaan, tyypiksi valitaan **Collecte-aineisto**. Jos kyseessä on muu verkkolinkki, tyypiksi valitaan **URL**.
- Jos liittämässä käytetään Collectea, ei kuvauskenttää ole tarpeen täyttää. Teoksen tiedot luetteloidaan ensi sijassa Collecten teoslomakkeelle.
- Tyyppiä ei sen sijaan valita, jos teosta ei ole luetteloitu Collecteen, tai se ei ole muuten linkitettävissä.
- Tällöin teoksen tiedot kirjoitetaan kuvauskenttään. Tietoina kirjataan teoksen nimi, tekijä ja teoksen sijainti.

Uhkatekijät

- **Uhkatekijät** -tekstikenttään on mahdollista kirjata tulkinta aluetta mahdollisesti uhkaavista seikoista. Aluetta uhkaa esimerkiksi autioituminen maaltamuuton seurauksena, tai kaavatilanne, jos alueen kaava on rakennussuojelun kannalta vanhentunut. Uhkatekijöihin voidaan kirjata myös aluetta rajaavaan lähiympäristöön liittyvä uhka, joka saattaa vaikuttaa alueen merkitykseen ja arvoon. Tällaisia uhkia voivat olla esimerkiksi avohakkuu tai soranotto.

Toimenpiteet

- Aluekokonaisuuteen liittyvät toimenpiteet kirjataan **Toimenpiteet** -kokonaisuuden kenttiin. Toimenpiteiden merkitsemisessä noudatetaan museokohtaisia käytänteitä.

- Toimenpiteet ovat aluekokonaisuutta koskevia, museon tai ulkopuolisen tahon suorittamia yksittäisiä toimia, joiden tiedot halutaan säilyttää ja liittää aluekokonaisuuteen.
- Aluekokonaisuutta koskevia toimenpiteitä ovat lähinnä inventoinnin maastokäynti ja dokumentointi.
- Toimenpide lisätään valitsemalla ensin + **Lisää toimenpide**.
- Valikkoon avautuu kuusi kenttää: **Toimenpiteen tyyppi, Aloitusajankohta, Päättymisajankohta, Osapuoli, Toimenpiteen kuvaus** ja **Liitteet**.
- Museon omaan toimintaan liittyvän **toimenpiteen tyyppi** valitaan pudotusvalikosta. Tallennettavia toimenpiteen tyyppejä ovat
 - *Avustus*
 - *Dokumentointi*
 - *Inventoinnin maastokäynti*
 - *Katselmus*
 - *Kommentointi* (ei lausuntoa vaativa, ilmaisee museon kannan asiaan)
 - *Neuvonta*
 - *Tutkimus*
- Sekä toimenpiteen **aloitusajankohta** että **päättymisajankohta** kirjataan numeroin omiin tekstikenttiinsä. Katso ohje ajan merkitsemisestä kohdassa Ajoitus.
- Uusissa toimenpiteissä suositetaan tarkkoja päivämääriä.
 - Aloitusajankohta: 10.10.2023
 - Päättymisajankohta: 15.10.2023
- Aiemmin suoritettuja toimenpiteitä tallennettaessa voidaan käyttää vuositarkkuutta.
- Jos toimenpiteen aloitus ja päättäminen ajoittuvat samaan ajankohtaan, kuten samalle päivälle, kirjataan molempiin kenttiin sama tieto. Jos aika perustuu arvioon, se osoitetaan valinnalla **Aika on arvio**.
- Toimenpiteen **osapuolella** tarkoitetaan pääsääntöisesti toimenpiteen suorittajaa, tekijää tai museolla toimenpiteestä vastaavaa henkilöä.
- Toimenpiteeseen liittyvä osapuoli lisätään + **Lisää osapuoli** -painikkeesta.
- Osapuolen tietojen tulee olla tallennettuina Collecten osapuolirekisteriin ennen toimenpiteen osapuolen lisäämistä.
- Aloita osapuolen haku kirjoittamalla henkilön sukunimeä, yrityksen nimeä tai yhteisön nimeä tekstikenttään. Pudotusvalikko ilmestyy näkyviin ja ohjelma ryhtyy hakemaan jo tallennettuja osapuolia.
- Valitse haluttu osapuoli pudotusvalikosta. Voit valita vain yhden osapuolen kerrallaan.
- Ellei osapuolta ei löydy osapuolirekisteristä on se tallennettava sinne. Katso ohjeet osapuolirekisterin käyttöön osapuolirekisteriohjeesta.
- Osapuoliksi ei tuoda esimerkiksi katselmuksella mukana olleita, vaan tieto osallistujista lisätään tarvittaessa toimenpiteen liitteeksi. Kiinteistöjen yksityisiä omistajia ei tallenneta osapuoliksi eikä heidän rooliaan mainita myöskään toimenpiteen yhteydessä.
- Toimenpidettä kuvaava teksti kirjoitetaan **toimenpiteen kuvaus** -kenttään.

- Kuvauksessa kerrotaan toimenpiteen syy ja toteutustapa – miksi ja miten toimenpide on tehty.
 - Esimerkki toimenpiteen kuvauksesta: *Dokumentointi liittyi Historiallisen museon perusnäyttelyn Päijät-Hämettä koskevan näyttelyosion päivitykseen. Dokumentointi toteutettiin ilmakuvauksella aluekokonaisuus dronella. Kuvaamisen lisäksi dokumentoinnissa taltioitiin myös videokuvaa.*
- Kuvaukseen voidaan kirjata esimerkiksi maastokäyntiin liittyvä lisäys, kuten *"Aluekokonaisuuden kuvat otettiin rankkasateen vuoksi vasta kuusi kuukautta maastokäynnin jälkeen."*
- Toimenpiteen liite lisätään valitsemalla ensin + **Lisää liite**. Lisää liitetiedosto lataamalla.
- Aluekokonaisuuteen kohdistuvien toimenpidetyyppien liitteinä tallennetaan
 - *Inventoinnin maastokäynti*: valikoidut kuvat
 - *Katselmus*: valikoidut kuvat, muistiot, raportit ja muut katselmusaineistot
 - *Kommentointi*: sähköpostiviestit ja kuvat
 - *Dokumentointi*: valikoidut kuvat, jos toteuttaja on museon ulkopuolinen taho. Museon omissa dokumentoinneissa kuvat tallennetaan kuva-arkiston kokoelmaan ja nämä linkitetään aluekokonaisuuteen yhteenkuuluvana aineistona.
 - *Maisemaselvitys*: selvitysraportti
- Liitetiedosto nimetään aluekokonaisuuden tunnuksella, liite-sanalla ja juoksevilla numerolla. Liitettä ei nimetä liitteen sisällöllä eikä nimessä ei käytetä kansallisia merkkejä (å, ä, ö). Välilyönnit ja välimerkit korvataan alaviivalla.
- Toimenpiteen yhteydessä otetut, valikoidut kuvat tallennetaan päivämäärillä varustettuihin kansioihin ja lisätään kansioittain toimenpiteen liitteeksi.

Yhteenkuuluva kulttuuriympäristö

- Yhteenkuuluvalla kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan Collecte-kulttuuriympäristötietokantaan tallennettua aineistoa, joka liittyy aluekokonaisuuteen ja joka halutaan liittää osaksi samaa kulttuuriympäristöhanketta.
- Yhteenkuuluva kulttuuriympäristö voi olla tyypiltään kulttuuriympäristöhanke, aluekokonaisuus, kohde, rakennus tai muu rakennettu kohde.
- Yhteenkuuluva kulttuuriympäristö liitetään aluekokonaisuuteen valitsemalla + **Lisää yhteenkuuluva kulttuuriympäristö**.
- Aineistoja voidaan liittää osaksi samaa kokonaisuutta myös korttinäkymän yläreunan Lisää-valikosta. Valittavat vaihtoehdot riippuvat kortin aineistotyyppistä. Aluekokonaisuuden korttinäkymässä voit liittää aluekokonaisuuteen yhteenkuuluvia kohteita, rakennuksia ja muita rakennettuja kohteita.

Yhteydet

- Yhteys museon kokoelmiin kuuluvaan aineistoon tai verkkolähteeseen luodaan valitsemalla ensin + **Lisää yhteys**.

- Valikkoon avautuu kaksi kenttää, pudotusvalikko **Tyyppi** ja tekstikenttä **Kuvaus**.
- Jos yhdistettävä aineisto, kuten vaikkapa valokuva tai rakennuspiirustus on tallennettu museon kokoelmiin, valitaan tyyppi **Collecte-aineisto**. Jos kyseessä on muu verkkoaineisto, tyyppi valitaan **URL**.

Lähteet

- Lähteillä tarkoitetaan tässä Aluekokonaisuus -lomakkeelle tallennettujen tietojen lähteitä, kuten esimerkiksi vanhaa karttaa, haastatteluaineistoa tai alueeseen liittyvää historiikka.
- Jos aluekokonaisuuteen liittyvä lähdeaineisto on jo tallennettu museon kirjasto-, arkisto-, esine- tai valokuvakokoelmaan, se lisätään **Yhteenkuuluvat aineistot** -kenttään linkittämällä. Collecteen tallennetun aineiston tietoja ei ole tarpeen toistaa Lähteet -kokonaisuudessa.
- Kukin aluekokonaisuuteen liittyvä, aiemmin tallentamaton lähde lisätään valitsemalla ensin + **Lisää lähde**.
- Valikkoon avautuu kaksi kenttää, **Lähteen tyyppi** ja **Lähteen tunnus/nimi**.
- **Lähteen** pudotusvalikosta valittavat **tyypit** ovat *julkaisu*, *arkistolähde* ja *suullinen lähde*.
- Lähteen nimi kirjoitetaan **Lähteen tunnus/nimi** -tekstikenttään.
- Verkkolähteen verkko-osoite kirjoitetaan Lähteen tunnus/nimi -tekstikenttään lähteen nimen ohella.
- Suullinen lähde kirjoitetaan tekstikenttään muodossa *Saari, Sanelma 2006*. Henkilön mahdollista omistajuuteen liittyvää roolia ei mainita.
- Lähteet merkitään muodossa
 - Tekijä[t]. Vuosi/päivämäärä. Julkaisun nimi. Julkaisija, sivunumerot / verkkosivut, verkkosivun katsomisen päiväys.
- Artikkeliteoksessa
 - Artikkelin tekijä[t]. Vuosi. Artikkelin nimi. Teoksessa Teoksen tekijä[t]. Teosnimi. Julkaisija, sivut.
- Artikkelilehdessä
 - Tekijä[t]. Vuosi. Artikkelin nimi. Julkaisun nimi, volyymi (lehden numero), sivut.
- Esimerkkejä lähteen merkitsemisestä:
 - Kainulainen, S. & Vickholm, P. 2016. Askot: Huonekaluja Lahdesta. Lahden kaupunginmuseo, s. 16.
 - Wahlroos, T. 2018. Pintaa syvemmälle – Akseli Gallen-Kallelan Keitele. Teoksessa Vertainen T. (toim.) Helmiä Lahden taidemuseon kokoelmista. Lahden kaupunginmuseo, s. 69–76.
 - Kakkori, S. 8.9.2016. Takapihoille voi mahtua parikymmentä taloa. Keski-suomalainen, s. 13.

- Gronow, P. 2001. Oopperalaulajia ennen oopperaa. *Musiikki*, 31(3–4), s. 77–116.
- Lahden museot (18.10.2021). Lahden museoille nykydokumentointiteon kunniamaininta. <https://www.lahdenmuseot.fi/yleinen/lahden-museoille-nykydokumentointiteon-kunniamaininta/>, 18.11.2021.
- Yleisradio Oy (27.10.2021). Ylen aamu. Yle TV1.